

Genderbreuklijnen in transitie?

EEN STUDIE NAAR DE GENDERGERELATEERDE GEVOLGEN VAN DE VERANDERENDE WERKOMSTANDIGHEDEN IN DE JOURNALISTIEK

Inleiding

De afgelopen decennia hebben technologische innovaties en economische omstandigheden ingrijpende veranderingen teweeggebracht in de media-industrie. Digitalisering zorgde voor mediaconvergentie (Bardoel & Deuze, 2001; Deuze, 2007, 2008; Witschge & Nygren, 2009). En mediabedrijven stemden hun strategieën af op deze nieuwe context. Tegelijk was er een impact op de organisatie van redacties en op de dagelijkse werkomstandigheden van journalisten (Van den Bulck & Tambuyzer, 2013; Garrison, 1998; Liu, 2006; McNair, 1998; Paulussen, 2004). Talrijke studies hebben aangetoond dat journalisten steeds meer content moeten produceren met minder tijd en middelen (McManus, 2009; Quinn, 2007; Singer, 2004). Het hogere werkritme in combinatie met de komst van digitale technologieën resulteerde in een toenemende vraag naar journalisten met multimediale vaardigheden die content kunnen produceren voor print, audiovisuele en online platformen (Aldridge & Evetts, 2003; Hermans, Vergeer, d'Haenens & Joniaux, 2009).

Hoewel een groot aantal studies heeft aangetoond dat de ervaringen van mannen en vrouwen verschillen in het journalistieke beroep (Byerly, 2011, 2013; Chambers, Steiner & Fleming, 2004; Elmore, 2007; Franks, 2013; Gill, 2007; Goward, 2006; Lee & Man, 2008; Ross, 2001, 2014; Van Zoonen 1998), is er minder aandacht voor de veranderende werkomstandigheden vanuit genderperspectief. Onderzoek naar genderissues in de nieuwsproductie heeft verschillende genderbreuklijnen blootgelegd, bijvoorbeeld met betrekking tot leeftijd en functie, maar weinig studies hantieren een longitudinaal perspectief. Onderzoekers hebben aangetoond dat de vooruitgang van vrouwen in de journalistiek geen lineair proces is en afhankelijk is van structurele veranderingen in de globale media-industrie (Franks, 2013; Van Zoonen, 1998). Longitudinaal onderzoek is dus essentieel om significante trends met betrekking tot genderissues te monitoren. Het doel van deze paper is daarom om deze leemte in de literatuur op te vullen. De centrale onderzoeksvraag is tweeledig. In

* Sara De Vuyst is doctoraal onderzoeker bij de vakgroep Communicatiewetenschappen aan de Universiteit Gent. Contactgegevens: Korte Meer 7-9-11, 9000 Gent, België. S.DeVuyst@UGent.be
Prof. Karin Raeymaeckers is professor bij de vakgroep Communicatiewetenschappen aan de Universiteit Gent. Contactgegevens: Korte Meer 7-9-11, 9000 Gent, België. Karin.Raeymaeckers@UGent.be

eerste instantie willen we achterhalen in welke mate genderbreuklijnen in de Vlaamse journalistiek geëvolueerd zijn. Vervolgens verkennen we de mogelijke genderdimensies van de veranderingen in de journalistieke werkomstandigheden.

We onderzochten dit aan de hand van drie golven van surveyonderzoek. Met een interval van vijf jaar (2003-2008-2013) werden alle actieve Vlaamse beroepsjournalisten uitgenodigd om te participeren in een enquête die erop gericht was om het profiel van de beroepsgroep te schetsen. De vragenlijst was gebaseerd op gelijkaardige buitenlandse profielstudies (Hermans, Vergeer & Pleijter, 2011; Weaver & Wilhoit, 1986, 1996; Weaver, Beam, Brownlee, Voakes & Wilhoit, 2007). We peilden naar uiteenlopende werkgerelateerde aspecten zoals opleiding, jobtevredenheid, autonomie en bronnengebruik. Onze steekproef was representatief voor de hele populatie wat betreft geslacht en leeftijd. De respons was 45% in 2003 (1026 journalisten), 30,5% in 2008 (682 journalisten) en 33% in 2013 (751 journalisten). De surveyresultaten werden aangevuld met 22 diepte-interviews met mannelijke en vrouwelijke beroepsjournalisten uit verschillende leeftijdscategorieën, functies en mediasectoren in Vlaanderen.

In het eerste deel van deze paper wordt een algemene situering gegeven van de literatuur over de recente veranderingen in de journalistiek en hanteren we een genderperspectief. In het tweede deel worden deze inzichten in een evolutief kader geduid en toegepast op de veranderingen in de Vlaamse beroepsjournalistiek. Hierdoor heeft deze paper het potentieel om meer inzicht te creëren in de toekomstige uitdagingen en mogelijkheden met betrekking tot genderissues in de journalistiek en om het bewustzijn omtrent subtiele mechanismen die genderongelijkheid in stand houden op redacties te vergroten.

Literatuurstudie

Veranderende werkomstandigheden

Verschillende studies hebben aangetoond dat het medialandschap steeds meer gekenmerkt wordt door intense concurrentie, een toenemende concentratie en een hoge graad van convergentie (Davies, 2008; De Bens & Raeymaeckers, 2010; Garcia-Avilés, Kaltenbrunner & Meier, 2014; Larrondo, Domingo, Erdal, Masip & Van den Bulck, 2014). Deze structurele transitie hebben de dagelijkse werkomstandigheden in de journalistiek ingrijpend gewijzigd (Van den Bulck & Tambuyzer, 2013; Garrison, 1998; Hummel, Kirchhoff & Prandner, 2012; Liu, 2006; McNair, 1998; Paulussen, 2004). Enerzijds biedt de multimediale omgeving nieuwe mogelijkheden, anderzijds stellen technologische innovaties, in combinatie met economische, culturele en politieke veranderingen, journalisten voor nieuwe uitdagingen.

In eerste instantie hebben deze factoren ervoor gezorgd dat de werkdruk in de journalistiek toegenomen is (Bromley, 1997; Quinn, 2007; Singer, 2004). Er moet steeds meer nieuws geproduceerd worden door hetzelfde – of een kleiner – aantal journalisten (Davies, 2008; Deuze, 2004). De globale economische recessie, de neerwaartse spiraal in de oplagecijfers en advertentie-inkomsten verhoogden de economische druk en leidden tot herstructureringen (Franklin, 2014; Reinardy, 2015). In tweede instantie heeft de digitalisering het productie- en distributieproces van nieuws fundamenteel getransformeerd (Cottle, 2003; Saltzis & Dickinson, 2007; Garcia-Avilés, Leon, Sanders & Harrison, 2004). De constante updates die nieuwswebsites en sociale media vereisen hebben de nieuwscyclus ingekort (Erdal, 2007; Pavlik, 2001; Quinn & Filak, 2005; Reinardy, 2011; Tsui, 2009) waardoor journalisten grotere tijdsdruk ervaren (Ottosen & Krumsvik, 2012). Ten slotte wijzen verschillende onderzoekers op de toenemende eis voor flexibiliteit en de uitbreiding van het journalistieke takenpakket (Rintala & Suolanen, 2005). In de crossmediale en multimediale omgeving worden journalisten steeds meer geacht in staat te zijn content te produceren die voldoet aan de specifieke eisen van diverse mediaplatformen (Aldridge & Evetts, 2003; Hermans et al., 2009). Het belang van multimediale vaardigheden is toegenomen (Vergeer, Pleijter & Hermans, 2011; Spyridou, Matsiola, Veglis, Kallibiris & Dimoulas, 2013). Bovendien zouden journalisten steeds meer instaan voor technische taken binnen het nieuwsproductieproces (Cottle, 2003; Robinson, 2011). Samenvattend stellen verschillende auteurs dat journalistiek werk steeds uitdagender wordt (Deuze, 2009; Saltzis & Dickinson, 2007), wat verschillende auteurs linken aan een hoger ervaren stressniveau en een stijging van het aantal burn-outs (Deuze, 2007; De Witte, Teugels & Van Hoof, 2013; Ottosen & Krumsvik, 2012, Reinardy, 2009, 2011).

Genderbreuklijnen in de journalistiek

Binnen- en buitenlandse profielstudies bij journalisten hebben een aantal genderbreuklijnen in het journalistieke landschap in kaart gebracht. Surveyonderzoek in België en Vlaanderen heeft aangetoond dat vrouwelijke journalisten in eerste instantie nog steeds ondervertegenwoordigd zijn op redacties (Demoor, Saeys, De Bleeckere, Reymenants & De Clercq, 2000; Paulussen & De Clercq, 2005; Paulussen & Raeymaeckers, 2010; Raeymaeckers, Paulussen & De Keyser, 2013; Raeymaeckers et al., 2013). Deze genderbreuklijn hangt samen met de leeftijd: het aandeel vrouwen daalt opmerkelijk in hogere leeftijdscategorieën. Een tweede genderbreuklijn loopt parallel met de functies en ligt aan de basis van de verticale segregatie in de journalistiek. Vrouwelijke journalisten zijn minder aanwezig op de hoogste hiërarchische echelons, onder andere omdat ze geconfronteerd worden met een glazen plafond dat hun promotiekansen belemmert. Ten slotte wordt de Belgische en Vlaamse journalistiek gekenmerkt door een genderbreuklijn die samenvalt met de mediasectoren en de nieuwsdomeinen. Mannelijke journalisten zijn vaker gespecialiseerd in ‘harde’ nieuwsdomeinen zoals politiek en werken meer in prestigieuze mediasectoren zoals de dagbladsector, terwijl vrouwelijke journalisten vaker berich-

ten over ‘zachte’ thema’s zoals lifestyle en sterker vertegenwoordigd zijn in media-sectoren met een lagere status zoals de magazinesector (De Clercq, 2003). Dit betekent dat de gendersegregatie in de journalistiek zich ook horizontaal manifesteert.

Internationaal onderzoek toont een gelijkaardig segregatiepatroon in de globale media-industrie (Byerly, 2011, 2013; EIGE, 2013). Op globaal niveau (41%) hinkt de Vlaamse journalistiek (28%) achterop met betrekking tot het aandeel vrouwelijke journalisten, net zoals Israël (39%) en de Verenigde Arabische Emiraten (20%) (Weaver & Willnat, 2012). Scandinavische landen zoals Zweden (50%) en Finland (58%) scoren opvallend beter, terwijl Japan (2%) en Korea (18%) slechtere cijfers voorleggen. De volgende paragraaf brengt de gendergerelateerde barrières die deze gendersegregatie in stand houden in kaart. Er wordt vooral gefocust op de combinatie werk-gezin.

Gendergerelateerde barrières

Talrijke studies hebben aangetoond dat de onregelmatige en onvoorspelbare werken het moeilijk maken voor journalisten om een evenwicht te vinden tussen werk en privéleven (De Bruin & Ross, 2004; De Clercq, 2002; Everbach, 2009; Reinardy, 2009; Tsui & Lee, 2012). Hoewel de combinatie werk-gezin een uitdaging is voor een groot aantal journalisten, hebben vrouwen het vaak moeilijker dan hun mannelijke collega’s omdat ze een disproportioneel aandeel van de huishoudelijke taken op zich nemen (Deprez, 2010). Verder toont surveyonderzoek in Vlaanderen dat vrouwen gemiddeld minder kinderen hebben (De Clercq, 2002) of vaker kiezen voor parttime werk of freelancen om tijd te ‘kopen’ voor hun gezin (Chambers et al., 2004; Paulussen, Raeymaeckers, De Keyser & Van Leuven, 2010). Daarnaast stapt een groot aantal vrouwelijke journalisten vroegtijdig uit het beroep (Aldridge 2001a; Elmore, 2007; Hardin & Shain, 2005; Paulussen et al., 2010; Peters, 2001; Weaver & Wilhoit, 1996). Dat verklaart gedeeltelijk waarom vrouwen ondervertegenwoordigd zijn in hogere leeftijdsgroepen en in leidinggevende functies. Verschillende auteurs hebben erop gewezen dat het journalistieke carrièrepatroon lineair is, met weinig ruimte voor carrièreonderbrekingen, bijvoorbeeld tijdens de zwangerschap (Kim, 2006; North, 2014; Torkolla & Ruoho, 2009). De combinatie werk-gezin kan dus zowel gelinkt worden aan de eerste als de tweede genderbreuklijn.

In de feministische mediastudies worden deze genderbreuklijnen hoofdzakelijk verklaard op basis van de assumptie dat journalistieke organisaties ‘gegenderd’ zijn (Löfgren-Nilsson, 2010; Van Zoonen, 1994). Daarmee wordt bedoeld dat genderrepresentaties vormgeven aan de ontwikkeling en de dynamiek van redacties en weerspiegeld worden in de structuur en de organisatiecultuur (Demoor et al., 2000). Het gendergerelateerde obstakel met betrekking tot de combinatie werk-gezin wordt gezien als een voorbeeld van hoe journalistieke waarden, normen en praktijken georganiseerd zijn op basis van een mannelijke norm.

Gendergerelateerde gevolgen van de veranderende werkomstandigheden

Feministisch perspectief

Feministisch mediaonderzoek heeft aangetoond dat genderrelaties in de journalistiek nauw verbonden zijn met structurele transitie in de media-industrie (Franks, 2013; Van Zoonen, 1998). In de meeste westerse landen liep de intrede van vrouwen in de journalistiek immers parallel met significante veranderingen in de structuur en logica van mediamarkten. De mogelijkheid om een massapubliek te bereiken, die gepaard ging met toenemende commerciële motieven van mediabedrijven en een stijgende afhankelijkheid van de advertentie-inkomsten, heeft het nieuwsgenre diepgaand veranderd (Conboy, 2005; Holland, 1998). Media waren een historisch lange tijd dominant gericht op een mannelijk publiek. Bijgevolg konden mediabedrijven met het aantrekken van een vrouwelijk publiek de winst vergroten. Er werd ingezet op meer personificatie, popularisatie, infotainment en *human interest* in de berichtgeving, een trend die vaak aangeduid wordt als de feminisatie van nieuws (Djerf-Pierre, 2007; Gill, 2007; Van Zoonen, 1998). Vanuit deze commerciële strategie werden meer vrouwelijke journalisten aangenomen omdat van hen een zachtere en ‘vrouwelijkere’ toets werd verwacht bij verslaggeving. Deze commerciële logica heeft er, in combinatie met aan aantal andere maatschappelijke en politieke katalysatoren zoals het feminisme en de emancipatiestrijd, voor gezorgd dat vrouwen langzaam hun intrede gemaakt hebben in de journalistiek (Kitch, 2002; De Bruin, 2000; Lont, 1995; North, 2009).

Niettemin vertrekt slechts een beperkt aantal studies vanuit een longitudinaal perspectief (European Commission, 1999; Hemlinger, 2001; Robinson & Saint-Jean, 1998). Deze studies hebben in eerste instantie aangetoond dat de stijging van het aantal vrouwen in de journalistiek, die zich voordeed in de laatste decennia van de twintigste eeuw (De Clercq, 2003), de laatste jaren gestagneerd is. Ten tweede ging de stijging niet gepaard met een gelijkaardige trend in de vertegenwoordiging in leidinggevende functies (Chambers et al., 2004; Franks, 2013; Gallagher, 1995; Gill, 2007; Goward, 2006). Onderzoek dat een verband legt tussen deze inzichten over genderbreuklijnen en de veranderingen in de mediasector is beperkt.

We vinden deze schaarse analyses terug in het werk van Byerly en Ross (2006). Zij benadrukken het genderperspectief in het licht van recente structurele transformaties, de snelle technologische ontwikkelingen en de globalisering van het medialandschap. Byerly (2014) focust op het macroniveau en suggereert dat vrouwen benadeeld worden door concentratiebewegingen en commercialisering in het medialandschap, omdat dit ervoor zorgt dat de macht cumuleert in de handen van een steeds kleinere, hoofdzakelijk mannelijke elite. North (2009) levert een belangrijke aanvulling en brengt in kaart hoe journalisten op het microniveau betekenis geven aan de veranderingen in de media-industrie. Ze toonde aan dat de stijgende werkdruk een gendergevoelig item is. Hoewel zowel mannen als vrouwen zich uit-

geput voelen door hun job, verklaarden enkel vrouwelijke respondenten dat genderdiscriminatie een van de belangrijkste redenen is voor de uitputting.

Binnen dit onderzoeksdomein wordt het gebrek aan een *work-life-balance*-beleid op redacties aangeduid als een belangrijke reden voor de genderongelijkheid in de journalistiek (Everbach, 2009; Gill, 2007; Hardin & Shain, 2005). Creedon en Cramer (2007) benadrukken bijvoorbeeld dat de stijgende werkdruk en de technologische veranderingen hand in hand gingen met de afbrokkeling van maatregelen die gericht zijn op een gezond evenwicht tussen werk en privé op redacties. De vraag of en hoe recente trends in de werkomstandigheden in de journalistiek een impact hebben op de combinatie werk-gezin bleef verder onderbelicht in de literatuur. Het beperkte aantal studies dat dit vraagstuk onder de loep heeft genomen is overwegend pessimistisch en gaat ervan uit dat de recente veranderingen in de werkomstandigheden zullen resulteren in intensere en langere werkuren die een negatieve impact zullen hebben op de *work-life-balance* van journalisten (Aldridge, 2001b). Vooral vrouwelijke journalisten zouden daar volgens Franks (2013) negatieve gevolgen van ondervinden omdat ze vaak een disproportioneel aandeel van de huishoudelijke taken op zich nemen.

Arbeidssociologisch perspectief

Ook vanuit een arbeidssociologisch perspectief is er aandacht besteed aan de genderaspecten van de veranderende werkomstandigheden in de journalistiek. Onderzoek heeft aangetoond dat hoewel de werkvoorwaarden in de journalistiek onder invloed van commercialisering en neoliberalisme in het algemeen ongunstiger worden voor journalisten (Paulussen, 2012), vrouwelijke journalisten de impact hiervan op hun welzijn als negatiever ervaren dan hun mannelijke collega's. Reinardy (2009, 2011) kwam bijvoorbeeld tot gelijkaardige bevindingen als North (2009). Hij legt de stress die herstructureringen uitlokken samen met de moederschapsrol van vrouwelijke journalisten, waarbij er ook aandacht is voor de beperkte promotiekansen van vrouwen. Reinardy (2009) stelt dat deze bijkomende stress een van de redenen is waarom vrouwelijke journalisten kwetsbaarder zijn voor een burn-out dan hun mannelijke collega's. Deze factoren van verminderd psychisch welbevinden worden versterkt doordat vrouwen menen dat ze weinig steun krijgen op de redactievloer. Reinardy concludeerde dat vrouwen die zich overbelast voelen op het werk en die daarbij weinig steun ervaren binnen de werkomgeving gemakkelijker uit de journalistiek stappen. Deze auteur voorspelt dat het beperkte aandeel vrouwelijke journalisten hierdoor zal afnemen in de toekomst. Gelijkaardig surveyonderzoek toont dat Vlaamse journalisten een hoog risico op een burn-out hebben (De Witte, Teugels & Van Hoof, 2013), maar wijst op weinig verschillen op basis van demografische kenmerken zoals geslacht of leeftijd. Een onevenwicht in de *work-life-balance* – een obstakel waar vrouwen disproportioneel mee geconfronteerd worden – hing wel samen met een burn-out. De kwalitatieve uitdieping van deze surveyresultaten door Teugels en Vercaigne (2010) wijst er verder op dat er een taboe heerst rond een

burn-out op redacties. Ze legden de link met het machistische denken in de journalistiek waardoor stressbestendigheid wordt gezien als een kerneigenschap van goede journalisten. Ook binnen het arbeidssociologisch perspectief wordt het ontbreken van een beleid gericht op het welzijn van werknemers in de mediasector in vraag gesteld (Goris, 2013; Teugels & Vercaigne, 2010).

Methode

Het empirische onderzoek vertrok vanuit een multimethodische opzet om een antwoord te formuleren op de volgende onderzoeksvragen:

OV1: In welke mate zijn de genderbreuklijnen in de Vlaamse journalistiek geëvolueerd?

OV1a: In hoeverre is het aandeel vrouwelijke journalisten geëvolueerd?

OV1b: In hoeverre is de verticale segregatie geëvolueerd?

OV2: In welke mate zijn de gevolgen van de veranderende werkomstandigheden gendergerelateerd?

Deze onderzoeksvragen werden beantwoord met de resultaten van drie golven van surveyonderzoek (2003-2008-2013) bij Vlaamse beroepsjournalisten. In de enquêtes werd het profiel van de Vlaamse journalistieke beroepsgroep geschetst en werd er gepeild naar uiteenlopende werkgerelateerde aspecten (Paulussen & De Clercq, 2005; Paulussen & Raeymaeckers, 2010; Raeymaeckers et al., 2013). Alle samples waren representatief voor de volledige populatie in termen van geslacht en leeftijd. De respons was hoog: 45% in 2003 (1026 journalisten), 30,5% in 2008 (682 journalisten) en 33% in 2013 (751 journalisten). In een eerste onderzoeksfase werd er gefocust op algemene trends in de werkomstandigheden en werden de opinies van journalisten omtrent bepaalde verschuivingen in hun beroep in kaart gebracht. In een tweede fase werd er ingezoomd op mogelijke gendergerelateerde verschillen. De analyses werden uitgevoerd met behulp van het statistisch computerprogramma SPSS.

De surveyresultaten werden aangevuld met 22 kwalitatieve *face-to-face* interviews met journalisten uit verschillende leeftijdscategorieën, functies en mediasectoren in Vlaanderen (augustus 2013-november 2013). We gebruikten een doelgerichte steekproefstrategie. De geïnterviewden werden geselecteerd op basis van de onderzoeksdoelstelling (Mortelmans, 2013). We hielden er rekening mee dat we voldoende variatie in de gezinssituaties hadden. De semigestructureerde vragenlijst peilde naar de werkomstandigheden, de combinatie werk-gezin, het bewustzijn rond *work-life-balance*-issues en het beleid gericht op een evenwicht tussen werk en privé. Er werden zowel mannelijke als vrouwelijke journalisten bevroegd ($N = 22$: 14V, 8M). Vrouwelijke journalisten waren sterker vertegenwoordigd in de steekproef omdat

we op basis van de literatuur konden afleiden dat ze vaker geconfronteerd worden met de negatieve gevolgen van de combinatie werk-gezin in de journalistiek dan hun mannelijke collega's. De leeftijd van de respondenten schommelde tussen 25 en 56 jaar. Zeven geïnterviewden werkten voor een dagblad, drie voor een magazine, twee voor televisie, drie voor radio en vijf voor internet. Vier geïnterviewden hadden een functie als (adjunct-)hoofdredacteur, twee als rubriekschef, redactiechef of eindredacteur-coördinator (middenkader) en veertien als journalist, reporter of redacteur. Twee geïnterviewden werkten als freelancer, de overige journalisten werkten in loondienst. Twee geïnterviewden hadden het beroep verlaten. Deze journalisten werden geselecteerd omdat ze als afwijkende cases een ander perspectief konden bieden op het onderzoeksonderwerp. De interviews duurden gemiddeld 49 minuten en werden gecodeerd met behulp van het programma NVivo.

Resultaten

OV1: Evoluties in de genderbreuklijnen

Evolutie aandeel vrouwelijke journalisten

In 2013 waren 32% van de Vlaamse beroepsjournalisten vrouwen, wat duidelijk lager is dan in andere sectoren. Volgens data van de FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie (2014, 3 januari) ligt het aandeel vrouwen in de werkende bevolking op 46%. Analyse van de cijfers over de drie golven in het surveyonderzoek toont aan dat de evolutie geen lineair proces is. De toename van het aandeel vrouwelijke journalisten van 28% in 2008 naar 32% in 2013, werd voorafgegaan door een daling van 30% in 2003 naar 28% in 2013. De surveydata wijzen verder op een significant verband tussen de leeftijd en de vertegenwoordiging van vrouwen in 2003, 2008 en 2013 ($p < 0,000$). Tabel 1 toont dat hoewel de man-vrouwverhouding in 2013 bijna in balans is in de laagste leeftijdsgroep (jonger dan 35 jaar) (53% mannen t.o.v. 47% vrouwen), het percentage vrouwen sterk daalt van de leeftijdsgroep 35-44 jaar naar 45-54 jaar (van 37% naar 26%). In de hoogste leeftijdsgroep (55 jaar of ouder) vertegenwoordigen vrouwen slechts 17% van de respondenten.

TABEL 1. *Man-vrouwverhouding per leeftijdsgroep 2003, 2008 en 2013*

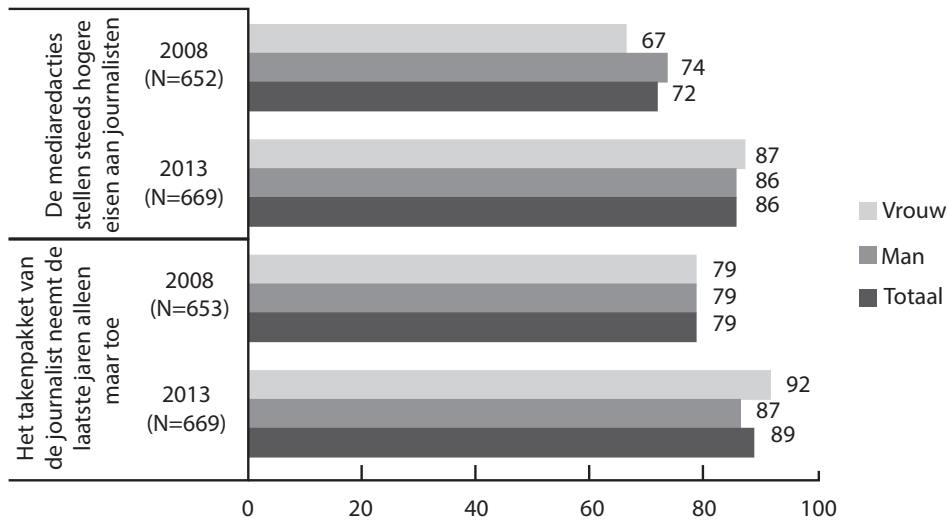
		Jonger dan 35	35-44	45-54	55 of ouder
2003	man	59	71	81	88
	vrouw	41	29	19	12
2008	man	58	70	81	88
	vrouw	42	30	19	12
2013	man	53	63	76	83
	vrouw	47	37	26	17

Evolutie verticale segregatie

Wanneer we kijken naar hiërarchische variabelen dan toont tabel 2 dat het aantal vrouwen in leidinggevende functies is toegenomen. Meer specifiek stellen we vast dat er vooral tussen de twee laatste golven van de survey een grote stijging heeft plaatsgevonden in het aandeel vrouwen in de (adjunct-)hoofdredactiefunctie, waar het percentage is toegenomen van 12% in 2008 naar 23% in 2013. Ook in het middenkader stellen we een lichte stijging vast van vrouwelijke journalisten van 27% in 2008 naar 30% in 2013. Verdere analyses tonen aan dat vrouwen de combinatie van een leidinggevende functie met het moederschap moeilijker inschatten dan hun mannelijke collega's. Zo gaan er in de drie onderzoeksgolven meer vrouwen (in 2003: 53%, 2008: 48% en 2013: 58%) dan mannen (in 2003: 43%, 2008: 38% en 2013: 47%) akkoord met de stelling dat het hebben van kinderen een invloed heeft op de carrièremogelijkheden ($p < 0,000$).

TABEL 2. *Man-vrouwverhouding per functie in 2003, 2008 en 2013 (in %)*

		(adjunct-) hoofdredacteur	middenkader	eindredacteur-tekstreviseur	journalist/reporter/redacteur	technische functie
2003	man	82	77	71	64	89
	vrouw	18	23	29	36	11
2008	man	88	73	62	69	88
	vrouw	12	27	38	31	12
2013	man	77	70	64	66	87
	vrouw	23	30	37	34	13

FIGUUR 1. *Meningen over veranderingen in werkdruk (in %)*

OV2: Gendergerelateerde gevolgen van veranderende werkomstandigheden

Evolutie in de werkdruk

De enquêtes van 2008 en 2013 peilden onder meer naar werkdruk in de journalistiek. De respondenten werd gevraagd om aan te duiden op een vijfpuntenschaal (1 = helemaal niet akkoord, 5 = helemaal akkoord) in welke mate ze akkoord gingen met twee stellingen: 'De mediaredacties stellen steeds hogere eisen aan hun journalisten' en 'Het takenpakket van de journalist neemt de laatste jaren alleen maar toe'. De overgrote meerderheid van de respondenten gaat akkoord met de eerste (86%) en de tweede stelling (90%). Bovendien is het aandeel van de journalisten dat akkoord gaat met deze stellingen significant gestegen over een periode van vijf jaar. Voor de eerste stelling van 72% in 2008 naar 86% in 2013 en voor de tweede stelling van 80% in 2008 naar 90% in 2013. Figuur 1 toont de percentages op deze stellingen in het algemeen en op basis van geslacht. De stijgende trend in de percentages op deze stellingen is zowel bij mannelijke als bij vrouwelijke journalisten significant aanwezig ($p < 0,000$).

De toename in de ervaren werkdruk werd weerspiegeld in de surveydata met betrekking tot jobtevredenheid. De survey van 2003, 2008 en 2013 vroeg de respondenten om tien jobintrinsicke factoren (creativiteit, inhoudelijke afwisseling, veelheid aan contacten, intellectuele uitdaging, individuele vrijheid en individuele autonomie) en jobextrinsicke factoren (loon, promotiekansen, werkzekerheid, werkdruk en werkuren) van beroepstevredenheid te rangschikken op een vijfpuntenschaal (1 = zeer ontevreden, 5 = zeer tevreden). In de drie golven van de survey zijn de respondenten

het meest ontevreden over de werkdruk in de journalistiek. Dat aandeel is bovendien significant gestegen van 32% in 2008 naar 39% in 2013 ($p < 0,000$).

Ondanks dat een groot aantal geïnterviewden een stijging rapporteert van werkdruk, worden de onregelmatige uren en de lange werkdagen gezien als *part of the job*. Hoewel de meeste geïnterviewde journalisten zich niet uitgesproken negatief uitlaten over de werkdruk en opmerken dat ze naarmate ze meer ervaring hebben beter leren omgaan met het hoge werkritme, heeft de meerderheid van de geïnterviewden geen moeite om voorbeelden geven van collega's die wel worstelen met de werkdruk en geconfronteerd zijn met een burn-out. Een aantal geïnterviewden hebben zelf een burn-out gehad. Uit de interviews bleek dat het taboe rond een burn-out groot is op redacties (Teugels & Vercaigne, 2010). Een reden die hiervoor door de geïnterviewden wordt aangehaald is dat burn-out gepercipieerd wordt als een teken van zwakte en niet verenigbaar is met het idee dat journalisten stressbestendig horen te zijn. In het volgende citaat koppelt een van geïnterviewde journalisten dit aan de machosfeer in de journalistiek:

'Een journalist is een geweldige macho. Er is geen plaats voor zwakkelingen in de journalistiek. Dat merk je zowel in het gedrag van collega's als in het gedrag van leidinggevenden. Dat kan gewoon niet. Er wordt constant gevraagd dat je tot het uiterste gaat. Dat is ook logisch en dat hoort ook zo. Maar iedereen heeft al eens een slechte dag en dat wordt gewoon niet aanvaard.' (man, journalist, televisie)

Evolutie in work-life-balance

Uit de interviews bleek dat gendersverschillen niet echt uitgesproken worden in relatie met werkdruk. Maar wanneer de interviews inzoomden op het aspect *work-life-balance*, toonde zich een duidelijk genderonderscheid. Sommige geïnterviewden geven aan dat het voor vrouwelijke journalisten vaak moeilijker is om de invloed van de stijgende werkdruk op hun gezinsleven te verwerken:

'Ik denk dat er daardoor zoveel vrouwen 4/5de werken.¹ Omdat 5/5de in normale omstandigheden wel te doen zou zijn... Maar de dagen dat ze werken is het zo zwaar en stressy, dat ze er een dag tussenuit moeten. Dat heeft een invloed gehad. Daar ben ik zeker van.' (vrouw, hoofdredacteur, krant)

Ook de surveyresultaten bevestigen dat vrouwelijke journalisten deze combinatie als moeilijker inschatten dan hun mannelijke collega's. De respondenten werd gevraagd om aan te duiden op een vijfpuntenschaal (1 = helemaal niet akkoord, 5 = helemaal akkoord) in welke mate ze akkoord gaan met de stelling: 'Journalistiek en een gezin zijn moeilijk te combineren'. Vrouwelijke journalisten gaan in de drie golven van de survey significant vaker akkoord met deze stelling dan hun mannelijke collega's (53% tegenover 43% in 2003, 48% tegenover 39% in 2008, 58% tegenover 47% in 2013) ($p < 0,01$). Bovendien toont de analyse dat het percentage van de res-

pondenten dat akkoord gaat significant toegenomen is van 41% in 2008 naar 51% in 2013, nadat het gedaald was naar 47% in 2003. Deze stijging is ook significant over een periode van tien jaar (2003-2013). Zowel bij mannelijke als bij vrouwelijke journalisten is dat percentage significant gestegen in de periode 2008-2013 en in de periode 2003-2013.

De geïnterviewde journalisten hebben gemengde opinies over de impact van de toename in de werkdruk op hun *work-life-balance*. Volgens sommige geïnterviewden is de druk tijdens hun werkuren geïntensifieerd, terwijl de druk op hun *work-life-balance* constant gebleven is tijdens hun loopbaan. Andere geïnterviewde journalisten merken op dat de toename in de werkdruk ook een impact heeft op hun leven naast de journalistiek. Vooral in de krantenjournalistiek blijkt de invloed van de stijgende werkdruk op de *work-life-balance* een pijnpunt. Een journaliste die overgestapt is van de nieuwsredactie naar de weekendbijlage vat het als volgt samen:

'Als je meer moet werken, dan heb je ook veel meer stress thuis. Als je thuiskomt dan ben je al platzak en dan moet je nog voor je gezin zorgen. Bij de weekendbijlage is dat niet zo, maar dat was wel het geval op de nieuwsredactie. Ik zou het niet meer kunnen... Dat is veel te zwaar!' (vrouw, journalist, krant)

Bewustzijn rond work-life-balance-issues

Sommige geïnterviewde journalisten zijn hoopvol omdat ze een toename gemerkt hebben in het bewustzijn rond het belang van een evenwichtige werk-privébalans op hun redactie. In eerste instantie zouden leidinggevenden hier steeds meer belang aan hechten. Dat zou volgens een aantal geïnterviewde journalisten vooral begonnen zijn te veranderen omdat er verschillende gevallen van een burn-out geweest zijn op hun redactie, ook bij jonge journalisten. Een leidinggevende bevestigt dat dit bewustzijn vooral omwille van pragmatische redenen is toegenomen:

'Je ziet heel veel getalenteerde mensen vertrekken omdat ze dat niet in evenwicht krijgen. Dat zijn meestal mensen die ook een zekere emotionaliteit in de krant brengen. Deze mensen zijn belangrijk voor de krant omdat ze niet gewoon puur als een keiharde nieuwsgager in het leven staan, maar ook heel gevoelsmatig met hun job bezig zijn en goed weten wat er leeft in de wereld. Als die journalisten verdwijnen, dan verliest een krant een beetje van zijn ziel. Je verliest gewoon te veel talent als je daar geen rekening mee houdt.' (man, middenkader, krant)

Volgens andere geïnterviewden heeft de toename van het bewustzijn rond de *work-life-balance* te maken met de stijging van het aantal vrouwen op de redactie. Ze hebben de indruk dat het gemakkelijker wordt om te praten over *work-life-balance*-issues naarmate er meer vrouwelijke leidinggevenden op hun redactie komen die vaak zelf ook kinderen hebben:

‘Iedereen wordt wel redelijk in zijn persoonlijke levenssituatie gevolgd. Ze proberen daar toch rekening mee te houden. Veel meer dan lang geleden toen de mannen hier aan de macht waren. Nu hebben we ook een vrouwelijke hoofdredacteur en dat gaat veel beter.’ (vrouw, journalist, radio)

Anderzijds merken sommige geïnterviewde journalisten op dat de flexibiliteit van het management niet onvoorwaardelijk is. In de eerste plaats moeten de regelingen door individuele journalisten uitonderhandeld worden, waarbij er vaak rekening gehouden wordt met hun prestaties. Zolang journalisten kwaliteit blijven leveren hebben ze onderhandelingsmarge. Een aantal journalisten hebben bijvoorbeeld specifieke afspraken bedongen met betrekking tot flexibele werkuren of thuiswerken:

‘Het is een commercieel bedrijf en geen overheid, dus je moet presteren. Maar als je goed presteert dan gaan ze je wel ruimte geven. Het is een beetje de kip of het ei. Ze zijn zich daar wel bewuster van. Of het in de praktijk al heel goed doorgesijpeld is? Het kan beter.’ (vrouw, journalist, krant)

Een moeilijkheid hierbij is dat sommige respondenten zich geremd voelen om te praten over *work-life-balance*-issues met het management. Sommige geïnterviewde journalisten hebben de indruk dat het management moet afrekenen met een grotere druk op hun *work-life-balance*. Uit de volgende reactie blijkt waarom dat het geval is:

‘De hoofdredacteur van de krant waar ik gewerkt heb stond soms om 3u’s nachts op omdat de iPad-krant van de concurrentie dan online kwam. Hij bleef ook tot 21u of 22u op de redactie. Bij de andere cheffen was dat hetzelfde. Dat waren niet echt mensen waar je tegen kon zeggen dat je te lang moest werken. Je had dan het gevoel dat zij zouden antwoorden dat zij nog veel langer werkten.’ (man, ex-krantenjournalist)

In de tweede plaats merken sommige geïnterviewden op dat het bewustzijn rond *work-life-balance*-issues is toegenomen bij mannelijke journalisten. Ook jonge vaders worstelen met de combinatie werk-gezin. Een aantal mannelijke journalisten uit jonge leeftijdsgroepen met kinderen staan afkeurend tegenover mannelijke collega’s die hun kinderen weinig zien. In het volgende citaat beschrijft een mannelijke krantenjournalist waarom hij uit de sportjournalistiek gestapt is toen zijn eerste kind geboren werd:

‘Een mannelijke collega heeft de verslaggeving gedaan van de Tour de France (...). Hij had een dochtertje van 1 jaar en toen hij thuiskwam herkende ze papa niet meer... Dat is wel echt pijnlijk! Dus ik wist wel dat ik dat niet zo wou.’ (man, krantenjournalist)

Anderzijds zijn er mannelijke journalisten uit oudere leeftijdscategorieën die er spijt van hebben dat ze hun eigen kinderen niet hebben zien opgroeien, en daarom

meer tijd willen vrijmaken voor hun kleinkinderen. Ten slotte zouden jonge mannelijke journalisten steeds meer ouderschapsverlof opnemen of aanvragen indienen voor regelingen die gericht zijn op het bereiken van een evenwicht tussen werk en gezin.

Regelingen gericht op de work-life-balance

Wanneer er tijdens de interviews gepeild werd naar regelingen die gericht zijn op de combinatie werk-privé, leek het toegenomen bewustzijn rond de *work-life-balance* zelden vertaald te worden in een concreet beleid gericht op deze issues op de redactie. Over regelingen moet vaak door individuele journalisten onderhandeld worden, waarbij er rekening gehouden wordt met hun anciënniteit en hun prestaties. De meest frequent gebruikte regeling is deeltijdwerk. Sommige journalisten hadden een toename gezien op hun redactie in de mogelijkheden voor deeltijdwerk. De surveydata tonen dat het aandeel deeltijdwerkende journalisten de laatste jaren stagneert (13% in 2003, 10% in 2008, 13% in 2013). In de drie golven van de survey maken vrouwelijke journalisten significant vaker gebruik van deze regeling dan mannelijke collega's (17% tegenover 11% in 2003, 17% tegenover 7% in 2008, 19% tegenover 11% in 2013) ($p < 0,05$). De toename in het aandeel journalisten dat in deeltijd werkt tussen 2008 en 2013 lijkt echter niet gepaard te gaan met een verandering in de attitudes ten aanzien van terugschroeven. Sommige geïnterviewden geven aan dat parttime werken vaak niet geapprecieerd wordt door collega's en leidinggevend. De perceptie van de negatieve impact van deeltijdwerken op carrièrekansen wordt ook weerspiegeld in de surveyresultaten. Bijna drie op de tien (28%) voltijdwerkende respondenten ziet nog effectieve promotiekansen de komende twee jaar, terwijl dat slechts een op de tien (9%) deeltijdwerkende respondenten is ($p < 0,000$). We vinden dit significante verband zowel bij mannen (26% tegenover 11%) ($p < 0,05$) als bij vrouwen (32% tegenover 7%) ($p < 0,001$).

Conclusie

Dit artikel tracht een antwoord te formuleren op twee centrale onderzoeksvragen aan de hand van longitudinaal surveyonderzoek (2003, 2008, 2013) en diepte-interviews bij Vlaamse journalisten. In eerste instantie toont de analyse dat de 'traditionele' genderbeuklijnen slechts in beperkte mate geëvolueerd zijn (OV1). We stelden vast dat het aandeel vrouwelijke journalisten na een periode van stagnatie, opnieuw is toegenomen (OV1a). Deze bevindingen suggereren dat het tempo van de numerieke vooruitgang van vrouwen in de Vlaamse journalistiek langzaam is. Vooral in de hoogste leeftijdscategorie is de kloof tussen het percentage mannen en vrouwen groot. In tegenstelling tot internationaal onderzoek (Chambers et al., 2004; Franks, 2013; Gallagher, 1995; Gill, 2007; Goward, 2006) merkten we op dat het aandeel vrouwen in leidinggevende functies is toegenomen (OV1b). Niettemin moet optimisme op basis van deze vooruitgang genuanceerd worden. Zowel in leidingge-

vende functies als in de journalistiek in het algemeen ligt het aandeel vrouwen nog erg laag, vooral in vergelijking met de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt in het algemeen (FOD, 3 januari 2014). Bovendien blijkt uit onze gegevens dat de combinatie werk-gezin nog steeds een barrière is die de kansen van vrouwen in de journalistiek belemmert (De Bruin & Ross, 2004; De Clercq, 2002; Everbach, 2009; Reinardy, 2009; Tsui & Lee, 2012).

Ten tweede brengt de analyse een aantal gendergerelateerde gevolgen van de veranderende werkomstandigheden in de journalistiek in kaart (OV2). In overeenstemming met voorgaand onderzoek stelden we vast dat Vlaamse journalisten een stijging ervaren in de werkdruk en de druk op hun gezinsleven (Bromley, 1997; Quinn, 2007; Singer, 2004). Hoewel vooral vrouwelijke journalisten hier negatieve gevolgen van ondervinden (Franks, 2013), leverde de integratie van de ervaringen van mannelijke journalisten in de kwalitatieve interviews een aantal interessante nieuwe bevindingen op. In voorgaand onderzoek werd er zelden gepeild naar het belang dat mannen hechten aan de combinatie van journalistiek en een gezin. De interviewdata tonen aan dat ook jonge vaders hiermee worstelen. De data suggereren dat jonge vaders in toenemende mate bezorgd zijn over de *work-life-balance* en vaker gebruik maken van regelingen gericht op de combinatie werk-gezin dan oudere mannelijke collega's.

Een belangrijk obstakel bij het in balans brengen van werk en gezin was dat een evenwichtige relatie tussen werk en privé op verschillende manieren begrensd wordt in de journalistiek. In de eerste plaats stelden we vast dat ondanks een toename van vrouwen in journalistieke rangen en in het management de eis voor totale beschikbaarheid nog steeds dominant is en gezien wordt als vanzelfsprekend (Aldridge, 2001b; De Clercq 2002; Elmore, 2009; Lee & Man 2008). Daardoor is er weinig structureel beleid op redacties gericht op de combinatie werk-privé. Deze resultaten zijn in overeenstemming met voorgaand arbeidssociologisch en feministisch onderzoek (Creedon & Cramer, 2007; North, 2009; Goris, 2013; Teugels & Vercaigne, 2010). Dat zorgt ervoor dat journalisten met kinderen vaak afhankelijk zijn van de goodwill van leidinggevend en collega's. Bovendien staan veel journalisten terughoudend ten opzichte van het gebruik van bestaande structurele regelingen zoals deeltijdwerk. Een mogelijke reden hiervoor is dat journalisten vrezen voor een negatieve impact op hun carrièrekansen. Er is dus nood aan een structureel beleid gericht op de *work-life-balance* op redacties waar zowel mannelijke als vrouwelijke journalisten vrijblijvend gebruik kunnen van maken. Ook om de stijgende trend in de vertegenwoordiging van vrouwen in leidinggevende functies verder te zetten zijn er blijvende inspanningen op redacties noodzakelijk. Ten slotte bevestigen onze bevindingen de resultaten van het onderzoek van Teugels, Van Hoof, Mory en De Witte dat is uitgevoerd in 2009. Het taboe rond burn-out is nog steeds groot, wat betekent dat er op Vlaamse redacties weinig veranderd is door de jaren heen, ondanks dat er in dit onderzoek een oproep werd gedaan tot actie.

We zijn ons ervan bewust dat er slechts een beperkt aantal freelancejournalisten werd betrokken in de diepte-interviews, terwijl net deze groep zeer kwetsbaar is en geconfronteerd wordt met lage tarieven voor hun werk (Paulussen & Ugille, 2010). Toekomstig onderzoek naar veranderende werkomstandigheden en genderissues in de journalistiek zou meer kunnen focussen op freelancejournalisten.

Literatuur

- Aldridge, M., & Evetts, J. (2003). Rethinking the concept of professionalism: the case of journalism. *British Journal of Sociology*, 54(4), 547-564.
- Aldridge, M. (2001a). Lost expectations? Women journalists and the fall-out from the 'Toronto newspaper war'. *Media, Culture and Society*, 23(5), 607-624.
- Aldridge, M. (2001b). The paradigm contingent career? Women in regional newspaper journalism. *Sociological Research Online*, 6(3). Geraadpleegd, 30 november, 2014, via <http://www.socresonline.org.uk/6/3/aldridge.html>
- Bardoel, J., & Deuze, M. (2001). Network journalism: converging competences of old and new media professionals. *Australian Journalism Review*, 23(2), 91-103.
- Bromley, M. (1997). The end of journalism? Changes in the workplace practices in the press and in broadcasting in the 1990's. In M. Bromley & T. O'Malley (Eds.), *A journalism reader* (pp. 330-335). London: Routledge.
- Byerly, C. M., & Ross, K. (2006). *Women and Media: A Critical Introduction*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Byerly, C. M. (2011). *The Global report on the status of women in news media*. Washington, DC: International Women's Media Foundation.
- Byerly, C. M. (2013). *The Palgrave international handbook of women and journalism*. New York, NY: Palgrave MacMillan.
- Byerly, C. M. (2014). Media conglomeration and women's interests: a global concern. *Feminist Media Studies*, 14(2), 322-326.
- Chambers, D., Steiner, L., & Fleming, C. (2004). *Woman and journalism*. London & New York, NY: Routledge.
- Conboy, M. (2005). The print industry – yesterday, today and tomorrow: an overview. In R. Keeble (Ed.), *Print journalism: a critical introduction* (pp. 3-20). New York, NY: Routledge.
- Cottle, S. (2003). Introduction: media organisation and production: mapping the field. In S. Cottle (Ed.), *Media organization and production* (pp. 3-24). London, New Dehli & California, CA: Sage Publications Ltd.
- Creedon, P. J., & Cramer, J. (2007). Our conclusion: gender values remain, inequity resurges, and globalization brings new challenges. In P. J. Creedon & J. Cramer (Eds.), *Women in mass communication* (3rd edition) (pp. 275-282). London, New Dehli & Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Davies, N. (2008). *Flat earth news: an award-winning reporter exposes falsehood, distortion and propaganda in the global media*. London: Vintage.
- De Bens, E., & Raeymaeckers, K. (2010). *De pers in België*. Leuven: Lannoo Campus.
- De Bruin, M. & Ross, K. (2004). *Gender and newsroom cultures: identities at work*. Cresskill, NJ.: Hampton Press.
- De Bruin, M. (2000). Gender, organizational and professional identities in journalism. *Journalism*, 1(2), 217-238.
- De Clercq, M. (2002, juli). *Shedding light on absence: women's underrepresentation in the newsroom*. Paper gepresenteerd voor de Conference and General Assembly of the IAMCR, Barcelona.
- De Clercq, M. (2003). Van onze correspondent(e) ter plaatse: over de vrouwelijke ondervertegenwoordiging op de Vlaamse nieuwsredacties. In M. Demoor (Ed.), *Verslagen van het Centrum voor genderstudies: UGent 12* (pp. 29-54). Gent: Academia Press.

- Demoor, M., Saeys, F., De Bleeckere, N., Reymenants, G., & De Clercq, M. (2000). *Gezocht: M/V in het nieuws*. Diepenbeek: Limburgs Universitair Centrum.
- De Witte, H., Teugels, M., & Van Hoof, E. (2013). Burn-out en bevlogenheid bij Vlaamse journalisten: prevalentie, antecedenten en gevolgen. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 29(3), 287-303.
- Deuze, M. (2004). What is multimedia journalism? *Journalism Studies*, 5(2), 139-152.
- Deuze, M. (2007). *Media work*. Cambridge & Malden, MA: Polity Press.
- Deuze, M. (2008). Understanding journalism as newswork: how it changes, and how it remains the same. *Westminster Papers in Communication and Culture*, 5(2), 4-23.
- Deuze, M. (2009). Technology and the individual journalist. In B. Zelizer (Ed.), *The changing faces of journalism: tabloidization, technology and truthiness* (pp. 82-97). London: Routledge.
- Djerf-Pierre, M. (2007). The gender of journalism: the structure and logic of the field in the twentieth century. *Nordicom Review*, 28 (jubilee issue), 81-104.
- EIGE. (2013). *Review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States: Women and the media – Advancing gender equality in decision-making in media organisations*. Luxembourg: European Institute for Gender Equality.
- Elmore, C. (2007). Recollections in hindsight from women who left: the gendered newsroom culture. *Women and Language*, 30(2), 18-27.
- Elmore, C. (2009). Turning points and turnover among female journalists: communicating resistance and repression. *Women's Studies in Communication*, 32(2), 232-254.
- Erdal, I. J. (2007). Researching media convergence and crossmedia news production. *Nordicom Review*, 28(2), 51-61.
- European Commission (1999). *Images of women in the media. Report on existing research in the European Union*. Brussel: European Commission.
- Everbach, T. (2009). Family-friendly? A study of work-life balance in journalism. *Media Report to Women*, 37(2), 12-18.
- FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie (2014, 3 januari). *De arbeidsmarkt in relatieve jaarcijfers*. Geraadpleegd, 3 januari, 2014, via http://economie.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/arbeid_leven/werk/relatief/
- Franklin, B. (2014). The future of journalism. In an age of digital media and economic uncertainty. *Digital Journalism*, 2(3), 254-272.
- Franks, S. (2013). *Women and journalism*. London & New York, NY: I.B. Tauris & Co Ltd
- Gallagher, M. (1995). *An unfinished story: gender patterns in media employment*. Parijs: UNESCO.
- Garcia-Avilés, J.A., Kaltenbrunner, A. & Meier, K. (2014). Media convergence revisited: lessons learned on newsroom integration in Austria, Germany and Spain. *Journalism Practice*, 8(5), 573-584.
- Garcia-Avilés, J.A., Leon, B., Sanders, K. & Harrison, J. (2004). Journalists at digital television newsrooms in Britain and Spain: workflow and multi-skilling in a competitive environment. *Journalism Studies*, 5(1), 87-100.
- Garrison, B. (1998). Coping with new technologies in the newsroom. *Convergence*, 4(4), 18-25.
- Gill, R. (2007). *Gender and the media*. Cambridge & Malden, MA: Polity Press.
- Goris, R. (2013). *Percepties van leidinggevenden in de journalistiek over tevredenheid, werkdruk, competenties en ondersteuning van beginnende journalisten*. Brussel: Erasmushogeschool.
- Goward, P. (2006). Gender and journalism. *Pacific Journalism Review*, 12(1), 15-19.
- Hardin, M. & Shain, S. (2005). Female sports journalists: are we there yet? 'No'. *Newspaper Research Journal*, 26(4), 22-35.
- Hemlinger, M. (2001). *Women in newspaper: how much progress has been made?* Evanston: Media Management Center, Northwestern University.
- Hermans, L., Vergeer, M. & Pleijter, A. (2011). *Nederlandse journalisten in 2010. Onderzoek naar de kenmerken van de beroepsgroep en het gebruik van digitale media in het journalistieke werk*. Nijmegen: RU.
- Hermans, L., Vergeer, M., d'Haenens, L., & Joniaux, K. (2009). Journalistiek en internet in de Lage Landen. Een vergelijkende studie naar het internetgebruik van Nederlandse en Vlaamse journalisten. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 37(2), 99-117.

- Holland, P. (1998). The politics of smile: 'soft news' and the sexualisation of the popular press. In C. Carter, G. Branston & S. Allan (Eds.), *News, gender and power* (pp. 17-32). London & New York, NY: Routledge.
- Hummel, R., Kirchoff, S., & Prandner, D. (2012). We used to be queens and now we are slaves. Working conditions and career strategies in the journalistic field. *Journalism Practice*, 6(5-6), 722-731.
- Kim, K. (2006). Obstacles to success of female journalists in Korea. *Media Culture & Society*, 28(1), 123-141.
- Kitch, C. (2002). Women in journalism. In D.W. Sloan & L.M. Parcell (Eds.), *American Journalism: history, principles, practices* (pp. 87-96). Jefferson, NC: McFarland & Company Inc.
- Larrondo, A., Domingo, D., Erdal, I. J., Masip, P., & Van den Bulck, H. (2014). Opportunities and limitations of newsroom convergence: a comparative study on European public service broadcasting organisations. *Journalism Studies*, 1-24.
- Lee, P. S., & Man, Y. (2008, mei). *Breaking the glass ceiling in the newsroom: the empowerment experience of female journalists*. Paper gepresenteerd voor de 59ste Annual Conference of the International Communication Association, Chicago.
- Liu, C. (2006). De-skilling effects on journalists: ICTs and the labour process of Taiwanese newspaper reporters. *Canadian Journal of Communication*, 31(3), 695-714.
- Löfgren-Nilsson, M. (2010). 'Thinkings' and 'doings' of gender. Gendering processes in Swedish television news production. *Journalism Practice*, 4(1), 1-16.
- Lont, C. M. (1995). *Woman and Media: content, careers, and criticism*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company.
- McManus, J. H. (2009). The commercialization of news. In K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch (Eds.), *The handbook of journalism studies* (pp. 218-233). New York, NY: Routledge.
- McNair, B. (1998). *The sociology of journalism*. London: Arnold.
- Mortelmans, D. (2013). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: Acco.
- North, L. (2009). Gendered experiences of industry change and the effects of neoliberalism. *Journalism Studies*, 10(4), 506-521.
- North, L. (2014). Still a 'blokes' club. The motherhood dilemma in journalism. *Journalism*. Geraadpleegd, 8 januari, 2015, via <http://jou.sagepub.com/content/early/2014/12/03/1464884914560306.full.pdf+html>
- Ottosen, R., & Krumsvik, A.H. (2012). Digital challenges on the Norwegian media scene. *Nordicom Review*, 33(2), 43-55.
- Paulussen, S., & De Clercq, M. (2005). Eigen berichtgeving. Bevindingen en beperkingen van sociologische enquêtes bij journalisten. In F. Saeys & H. Verstraeten (Eds.), *De media in maatschappelijk perspectief* (pp. 69-90). Gent: Academia Press.
- Paulussen, S., & Raeymaeckers, K. (2010). *Journalisten: profiel van een beroepsgroep*. Tiel: Uitgeverij Lannoo.
- Paulussen, S. (2004). *Journalistiek@internet.be. Een studie naar de mogelijkheden en gevolgen van het internet voor de journalistieke nieuwsgaring en nieuwsproductie*. Niet-gepubliceerde doctoraatsthesis, Gent, vakgroep Communicatiewetenschappen.
- Paulussen, S. (2012). Technology and the transformation of news work: are labor conditions in (online) journalism changing? In E. Siapera & A. Veglis (Eds.), *The handbook of global online journalism* (pp. 192-208). Oxford & Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Paulussen, S., Raeymaeckers, K., De Keyser, J., & Van Leuven, S. (2010). De gemiddelde beroepsjournalist in Vlaanderen. In S. Paulussen & K. Raeymaeckers (Eds.), *Journalisten: profiel van een beroepsgroep* (pp. 23-37). Tiel: Uitgeverij Lannoo.
- Paulussen, S., & Ugille, P. (2010). Werkvoorwaarden in de Vlaamse pers. In S. Paulussen & K. Raeymaeckers (Eds.), *Journalisten: profiel van een beroepsgroep* (pp. 53-66). Tiel: Uitgeverij Lannoo.
- Pavlik, J. V. (2001). *Journalism and new media*. New York, NY: Columbia University Press.
- Peters, B. (2001, juni). *Equality and quality: setting standards for women in journalism*. Paper gepresenteerd voor de IFJ, Brussel.
- Quinn, S. & Filak, V. (2005). *Convergent journalism. An introduction*. Amsterdam: Focal Press.
- Quinn, S. (2007). Convergence's fundamental question. *Journalism Studies*, 6(1), 29-38.

- Raeymaeckers, K., Heinderyckx, F., De Vuyst, S., Libert, M., De Maeyer, J., De Dobbelaer, R. & De Keyser, J. (2013). *De Belgische journalist in 2013: Een zelfportret*. Gent: Academia Press.
- Raeymaeckers, K., Paulussen, S. & De Keyser, J. (2013). A survey of professional journalists in Flanders (Belgium). In D. H. Weaver & L. Willnat (Eds.), *The global journalist in the 21st century* (pp. 141-154). New York, NY: Routledge.
- Reinardy, S. (2009). Female journalists more likely to leave newspapers. *Newspaper Research Journal*, 30(3), 42-57.
- Reinardy, S. (2011). Newspaper journalism in crisis: burn-out on the rise, eroding young journalists' career commitment. *Journalism*, 12(1), 33-50.
- Reinardy, S. (2015, mei). *The new women's movement: burnout, workload driving females from U.S. newspaper newsrooms*. Paper gepresenteerd voor de Annual meeting of the International Communication Association, San Juan.
- Rintala, N. & Suolanan, S. (2005). The implications of digitalization for job descriptions, competencies and the quality of working life. *Nordicom Review*, 26(2), 53-67.
- Robinson, S. (2011). Convergence crises: news work and news space in the digitally transforming newsroom. *Journal of Communication*, 61(6), 1122-1141.
- Robinson, G. J., & Saint-Jean, A. (1998). Canadian women journalists. In D. H. Weaver (Ed.), *The global journalist: news people around the world* (pp. 351-372). Cresskill, NJ: Hampton Press Inc.
- Ross, K., & Carter, C. (2011). Women and news: a long and winding road. *Media, Culture & Society*, 33(8), 1148-1165.
- Ross, K. (2001). Women at work: journalism as en-gendered practice. *Journalism Studies*, 2(4), 531-544.
- Ross, K. (2014). Women in media industries in Europe: what's wrong with this picture? *Feminist Media Studies* 14(2), 326-330.
- Saltzis, K. & Dickinson, R. (2007). Inside the changing newsroom: journalists' responses to media convergence. *Aslib proceedings: New information perspectives*, 60(3), 216-228.
- Singer, J. B. (2004). Strange bedflows? The diffusion of convergence in four news organizations. *Journalism Studies*, 5(1), 3-18.
- Spyridou, L. P., Matsiola, M., Veglis, A., Kalliris, G., & Dimoulas, C. (2013). Journalism in a state of flux: journalists as agents of technology innovation and emerging news practices. *International Communication Gazette*, 75(1), 76-98.
- Teugels, M. & Vercaigne, C. (2010). *Kwalitatieve uitdieping van burn-out bij journalisten. Beleving door journalisten en aanzet tot preventie*. Gent: Arteveldhogeschool.
- Torkolla, S. & Ruoho, I. (2009). *Subscribing to a women editor-in-chief? Female and male editors' views on the impact of gender on careers*. Tampere: Department of Journalism and Mass Communication.
- Tsui, C. Y. S., & Lee, F. L. F. (2012). Trajectories of women journalists' career in Hong Kong. *Journalism Studies*, 13(3), 370-385.
- Tsui, L. (2009). Rethinking journalism through technology. In B. Zelizer (Ed.), *The changing faces of journalism: tabloidization, technology and truthiness* (pp. 53-55). Oxon & New York, NY: Routledge.
- Van den Bulck, H. & Tambuyzer, S. (2013). Collisions of convergence: Flemish news workers' and management's perceptions of the impact of PSB newsroom integration on journalistic practices and identities. *International Communication Gazette*, 75(1), 54-75.
- Van Zoonen, L. (1994). *Feminist media studies*. London: Sage Publications Ltd.
- van Zoonen, L. (1998). One of the Girls? The changing gender of journalism. In C. Carter, G. Branston & S. Allan (Eds.), *News, gender and power* (pp. 33-46). London & New York, NY: Routledge.
- Vergeer, M., Pleijter, A., & Hermans, L. (2011, september). *Journalists' multiskilling in the digital age*. Paper gepresenteerd voor de Future of Journalism Conference, Cardiff.
- Weaver, D. H. & Wilhoit, G. C. (1986). *The American Journalist. A Portrait of U.S. News People and Their Work*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Weaver, D. H. & Wilhoit, G. C. (1996). *The American Journalist in the 1990s: U.S. News People at the End of an Era*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Weaver, D. H. & Willnat, L. (2012). *The Global Journalist in the 21st Century*. New York, NY: Routledge.

- Weaver, D. H., Beam, R.A., Brownlee, B. J., Voakes, P. S. & Wilhoit, G. C. (2007). *The American Journalist in the 21st Century. U.S. News People at the Dawn of a New Millennium*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Witschge, T. & Nygren, G. (2009). Journalism: a profession under pressure? *Journal of Media Business Studies*, 6(1), 37-59.

Noten

- 1 Het systeem van tijds krediet in België laat werknemers toe om hun arbeidsprestaties tijdelijk te verminderen.